

INTRODUCTION

Among the most renowned instances of contemporary sacred art are works of architecture. The silhouettes of churches contribute to the urban landscape of cities and residential areas, becoming a part of human perception, even if unintentionally, regardless of the viewer's religious or artistic interests. In this context, ecclesiastical architecture is a frequently discussed field, where both scholarly discourse and comprehensive studies dedicated to individual buildings and artists are published. One could cite, for instance, books such as *Ukryte piękno. Architektura współczesnych kościołów* [*Hidden Beauty: The Design of Contemporary Churches*] by Jakub Turbasa and the important publication *Architektura VII dnia* [*Architecture of the Seventh Day*], authored by Izabela Cichońska, Karolina Popera, and Kuba Snopek. One of the subjects of numerous academic works, including doctoral theses, was the sacred work of the recently deceased architect Witold Cęckiewicz, whom Beata Malinowska-Petelenz has commemorated in this volume of the Annual.

The bibliography on painting and sculpture within the interiors of present-day churches is relatively modest. The literature on artistic craftsmanship or design, which is associated with church art but has not been deemed interesting by researchers, can be considered completely negligible. The same applies to the study of ephemeral art, i.e. installations and actions in space, especially of a performative nature, which have been present in the Church for centuries but have only been discovered by secular art since the twentieth century and, in a religious context, are of more interest to cultural anthropology and ethnology, as shown by the work of Kamila Baraniecka-Olszewska, among others.

The history of Polish art acknowledges the religious influences evident in Zbigniew Warpechowski's performances or in the works of Jerzy Beres, who occasionally selected church interiors for his projects. However, arrangements associated with the liturgy and serving as its indispensable complement are excluded. The Easter installations of Christ's Tomb are particularly noteworthy. In these productions, typically created by eminent artists, the artist leads the worshippers to a profound artistic reflection on the truths of the faith and, sometimes by updating them, relates them to the life of contemporary man. The

WPROWADZENIE

DOI: 10.15584/setde.2023.16.1

Do najbardziej znanych przykładów współczesnej sztuki sakralnej należą dzieła z zakresu architektury. Sylwetki kościołów wpisują się w pejzaż urbanistyczny miast i osiedli, stając się tym samym obecnymi, nawet mimo woli, w percepcji ludzi – również tych niezainteresowanych religią czy zagadnieniami związanymi z twórczością artystyczną. W tym kontekście architektura sakralna jest też stosunkowo najczęściej omawianą dziedziną, na temat której podejmuje się zarówno dyskurs naukowy, jak i publikuje monografie dotyczące poszczególnych obiektów lub twórców, czy też opracowania syntetyczne. Wymienić można chociażby *Ukryte piękno. Architektura współczesnych kościołów* autorstwa Jakuba Turbasy czy monumentalne dzieło *Architektura VII dnia* napisane przez Izabelę Cichońską, Karolinę Popere, Kubę Snopka. Tematem licznych prac naukowych, w tym dysertacji doktorskich, stała się między innymi twórczość sakralna Witolda Cęckiewicza, niedawno zmarłego architekta, o którym wspomnienie Beaty Malinowskiej-Petelenz zamieściliśmy w obecnym tomie rocznika.

Znacznie skromniejsza jest bibliografia dotycząca malarstwa i rzeźby we wnętrzach współczesnych świątyń. Za zupełnie marginalną należy uznać literaturę na temat realizacji z zakresu rzemiosła artystycznego, czy szerzej – wzornictwa, związanego ze sztuką kościelną, które umykają zainteresowaniom badaczy. Podobnie rzecz się ma ze studiami nad sztuką ulotną, dotyczącą instalacji i działań w przestrzeni, przede wszystkim o charakterze performatywnym, obecnych w Kościele od stuleci, a odkrywanych przez sztukę świecką dopiero od XX wieku i w kontekście religijnym stanowiących przedmiot zainteresowania raczej antropologii kulturowej i etnologii, o czym między innymi świadczą prace Kamili Baranieckiej-Olszewskiej.

Historia sztuki polskiej odnotowuje inspiracje religijne obecne w performance Zbigniewa Warpechowskiego czy w twórczości Jerzego Beresia, który niekiedy dla swoich działań wybierał także wnętrza kościelne. Z drugiej strony pomija się aranżacje związane bezpośrednio z liturgią i stanowiące jej istotne dopełnienie. Należą do nich przede wszystkim wielkanocne instalacje Grobów Pańskich. W realizacjach tych, tworzonych niejednokrotnie przez wybitnych artystów, twórca prowadzi wiernych do pogłębionej refleksji plastycznej na temat prawd wiary, a niekiedy dokonując aktualizacji, łączy je z życiem współczesnego

człowieka. Najlepiej udokumentowane są prace z lat 80. ubiegłego wieku, wpisujące się w nurt publicystyczny sztuki polskiej, tworzonej w specyficznych uwarunkowaniach społecznych tamtego czasu – stanu wojennego i jego konsekwencji. W 2015 roku na łamach „Sacrum et Decorum” pisał o nich ks. Leszek Makówka w artykule *Wątki mesjanistyczne i martyrologiczne w Bożych Grobach kościołów poznańskich w latach 1982–1985 jako przyczynek do dyskusji nad zjawiskiem aranżacji wielkotygodniowych*. Niestety większość instalacji wielkanocnych, szczególnie tych pozbawionych odniesień politycznych, a skoncentrowanych wyłącznie na przeżyciu religijnym, nie posiada odpowiedniej dokumentacji i po pewnym czasie odchodzi w zapomnienie. Tym bardziej uwagę zwraca artykuł Doroty Grubby-Thiede, zamieszczony w niniejszym tomie, w którym omawia ona Chrystologiczne instalacje w twórczość gdańskiej artystki Magdaleny Schmidt-Góry. Na równie rzadko poruszanym zagadnieniu unikatowej tkanki o tematyce sakralnej skoncentrowała się Małgorzata Kierczuk-Macieszko w tekście opatrzonym znamienym podtytułem *Rozważania o sztuce, dla której brakuje miejsca w Kościele*. Jest to kolejny artykuł tej autorki poświęcony inspiracjom religijnym w kręgu twórców związanych z Państwowym Liceum Sztuk Plastycznych im. C.K. Norwida w Lublinie.

W bieżącym tomie „Sacrum et Decorum” znalazły się również artykuły, które przeniosą Czytelnika do czasów XIX wieku i pierwszej połowy XX stulecia. Jurij Biriulow w syntetycznym opracowaniu przedstawił zagadnienie związane z religijnym malarstwem monumentalnym Lwowa na przełomie stuleci. Z kolei rozprawa Michała Szarka została poświęcona zebraniu i omówieniu twórczości religijnej malarzy z kręgu Tadeusza Pruszkowskiego, dotychczas znanej jedynie wycinkowo na podstawie dzieł nielicznych artystów, jak choćby Antoniego Michałaka, którzy wzbudziły zainteresowanie badaczy. Krystyna Pawłowska w swoim artykule przybliżyła postać Władysława Bartynowskiego, podejmując jednocześnie problematykę dotychczas nieobecną na łamach naszego pisma, a odnoszącą się do dewocjonaliów i ich kolekcjonowania.

Dział *Miscellanea* zawierający eseje twórców, zaliczane do materiałów źródłowych w badaniach nad współczesną sztuką sakralną, w najnowszym tomie prezentuje tekst Stanisława Białogłowicza – malarza związanego ze środowiskiem artystycznym skupionym wokół Instytutu Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Redakcja rocznika „Sacrum et Decorum” żywi nadzieję, że zaprezentowane w tym numerze treści, dotychczas w dużej mierze rzadko poruszane lub nawet nieobecne w obiegu naukowym, wzbudzą zainteresowanie naszych Czytelników.

Redakcja

most comprehensively recorded performances originate from the 1980s, and belong to the activist trend of Polish art, which arose in response to the distinct social circumstances of the era; martial law and its aftermath. In 2015 Fr. Leszek Makówka wrote about them in „Sacrum et Decorum” in the article *Messianic and Martyrological Themes of Christ’s Tombs in Poznań Churches in the Years 1982–1985: A Contribution to the Research on Holy Week Decorations*.

Unfortunately, the majority of Easter installations, particularly those lacking political references and solely concentrating on the religious experience, lack sufficient documentation and soon vanish into obscurity. The article by Dorota Grubby-Thiede in this volume draws attention to Christological installations in the artworks of the Gdańsk-based artist Magdalena Schmidt-Góra. Similarly, Małgorzata Kierczuk-Macieszko explores the seldom-discussed subject of unique sacred fabrics in a text with the telling subtitle *Reflections on Art for Which There Is No Place in the Church*. This is another article by this author devoted to religious inspirations in the circle of artists associated with the Cyprian Kamil Norwid State Secondary School of Fine Arts in Lublin.

The current volume of “Sacrum et Decorum” also includes articles that take the reader back to the 19th century and the first half of the 20th century. Iurii Biriulov’s study provides an objective account of monumental religious painting in Lviv at the turn of the 20th century. The study by Michał Szarek, on the other hand, is devoted to the compilation and discussion of the religious works of painters from Tadeusz Pruszkowski’s circle, which until now have been known only in fragments, based on the works of a few artists, such as Antoni Michałak, who have aroused the interest of researchers. Krystyna Pawłowska presented the figure of Władysław Bartynowski in her article, dealing with topics that have not been covered in our journal so far, namely devotional objects and their collection.

The *Miscellanea* section, which contains essays by artists and is considered a source for the study of contemporary sacred art, presents in the latest issue a text by Stanisław Białogłowicz – a painter associated with the artistic milieu centred around the Institute of Fine Arts at the University of Rzeszów.

The editors of the “Sacrum et Decorum” annual hope that the material presented in this volume, which has so far been rarely discussed or even absent from academic circles, will be of interest to our readers.

The Editors

Translated by Monika Mazurek